

Perger Gyula

„... úgy érzem, hogy tudományszakunkban módszertani forradalmat jelentene [a] munkád, ha egyáltalán mód nyílik a megjelenésre.”

Hetény János pályaképe szakmai levelezésének tükrében

„Ez egy visszatérő észlelés, hogy a vallási néprajz művelése, azaz a meglevők értékelése és új munkák vállalása valahogyan elutasításra/elhallgatásra talál a magyar egyháziak előtt. Enyhébb formájában ezt már Bálint Sándor, Barna Gábor, a közelmúltban elhunyt Jáky Teodóz atya és magam is tapasztaltuk” – írta Hetény a *Számvetésem hivatásomról, családomról* címmel 2017-ben, posztumusz megjelent önéletrajzának zárásaként, a *Közömbösség* című, csupán három bekezdésnyi fejezetben (Hetény 2017: 148). A hat évtizeden át katolikus papként szolgáló Hetény e közömbösséget nemcsak egyháza részéről tapasztalhatta meg,¹

¹ „Életének 84., papságának 59. évében, 2013. november 1-én, hosszan tartó súlyos betegség után, a szentségekkel megerősítve a győri kórházban elhunyt Hetény János, a Soproni Társaskáptalan kanonokja, nyugalmazott plébános. [...] Hetény János 1930. február 4-én született Sopronban. Győrött szentelték pappá, 1955. augusztus 21-én. Felszentelése után folytatta teológiai tanulmányait. 1956–1957-ig segédlelkész volt a soproni városplébánián. 1957-ben teológiai doktori fokozatot szerzett. 1957-től 1969-ig püspöki levéltáros volt, közben szentszéki jegyzői feladatokat látott el 1961 és 1969 között. 1967-től zsinati vizsgálótató volt. Lelkész, majd nyugalomba vonulásáig plébános volt a soproni Szent Margit-plébánián, 1969-től 2000-ig. 1974-től szentszéki bíróként a püspöki bíróságon. A soproni Társaskáptalan éneklőkanonokja volt 1990 és 1997 között. 1992-től viceofficiálisként dolgozott a püspöki bíróságon. Főpásztor a Soproni Társaskáptalan prépostjává nevezte ki 1997-ben. 2000-ben, súlyosbodó betegsége miatt nyugalomba vonult. Életének utolsó éveit a győri Egyházmegyei Papi Otthonban töltötte, türelemmel viselve a mind súlyosabban rá nehezedő szenvedések keresztjeit.” – olvasható Hetény János gyászjelentésében, a *Magyar Kurír* 2013. november 5-i számában. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/elhunyt-heteny-janos-ny-soproni-kanonok-plebanos> (letöltve: 2022. szeptember 3.).

hanem választott néprajzi témájának köszönhetően a tudományág hazai „nagyjaitól” is. A hiteles egodokumentumnak tekinthető *Számvetésem hivatásomról, családomról* írásában ugyanakkor – a fenti záró gondolat kivételével – szinte sehol nem panaszkolt el munkájának visszhangtalanságát, asztalfiókban maradt kéziratainak sorsát. Pedig az 1950-es években végzett terepmunkáinak monografikus összefoglalásai – Barna Gábornak köszönhetően – csak a rendszerváltás, leginkább 2000 után jelentek meg.² Tudományos érdeklődésének kibontakozása, a vallási néprajz területén végzett munkája, szakmai kapcsolati hálójának alakulása ugyanakkor szinte napra pontosan nyomon követhető egykori „mestereivel” és pályatársaival folytatott levelezése alapján.

A soproni sajátos német–magyar polgári kultúrába beleszületett Hetény pályaválasztását a helyi bencés gimnázium cserkészete határozta meg. Az 1943-tól megszervezett falukutatás keretében Vitnyéden, Kópházán, Fertőendrédén végzett terepmunkájának eredményeit – mint írta – „a magam részéről jelentésbe foglaltam [...] otthon és leadtam az írást a cserkészparancsnok atyának. Azt gondoltam, mint annyi más esetben, hogy »ezzel a dolog el van intézve«. Ámde Odafenn másként gondolták.” (Hetény 2017: 29). S valóban, az Országos Táj- és Népkutató Intézethez eljuttatott – s ott díjazott – pályázati anyaga a fiatalember helyi ismertségén kívül azt is eredményezte, hogy 1946-tól a Teleki Pál Tudományos Intézet Néptudományi Intézete megbízta Hetényt, hogy Sopron környékén néprajzi gyűjtőmunkát végezzen.

1948-ban – a terepmunkákon kiválóan teljesítő, minden szükséges tudással felvértezett, sőt a később az *Ethnographiában* megjelenő közlemény (Hetény 1948) kéziratával tarsolyában – már Hetény Jánosként³ érettségiző fiatalember csak Csatkai Endre segítségével jutott be az egyetemre.⁴

² Munkáinak bibliográfiáját Torma Margit és Kelemenné Torma Erzsébet állította össze *Hetény János irodalmi munkássága* címmel (Torma–Kelemenné Torma összeáll. 2017).

³ „1948 tavaszán Komlós Géza bácsi képviselőnk közbenjárásával beadtam kérelmemet névmagyarosításra. Magam egyedül, mert beláttam Apa magatartását: helyeselte az enyémet, de nem csatlakozik, mert ő ezzel nem akarja annak látszatát adni, mintha megtagadná előbbi életét. A belügyminiszteri válasz 112.310/1948/II. sz. alatt kelt április 7-én. Lettem tehát Hetény János, már az érettségim is.” (Hetény 2017: 51).

⁴ Csatkainak egy 1949 márciusában Bálint Sándorhoz írt leveléből tudjuk, hogy Csatkai Ortutay Gyula segítségét kér(het)te Hetény egyetemi felvételéhez (Csapodi 2014: 393–394).

Egyetemi évek

A budapesti magyar–francia–néprajz szakon kezdő Hetény tanulmányairól, érdeklődési köréről éppen a Csatkai haláláig tartó levelezés ad számot.⁵ Figyelemre méltó, hogy az 1940-es évek végén már neves művészettörténész, múzeumigazgató Csatkai, a kezdetektől fogva nemcsak megőrizte fiatal „tanítványa” leveleit, hanem a pályakezdő egyetemista személyére felhívta Fél Edit és Bálint Sándor figyelmét is (Perger 2020). 1949. március 14-én kelt levelében tájékoztatta Bálintot, hogy „a nyáron jó segítségem lesz egy tanítványom személyében, Hetény (Heiszler) János, aki nagy nehezen Ortutay személyes segítségével mégis bejutott az egyetemre és igen nagy sikereket ér is el.” (Csapody 2014: 393–394). Június 14-én pedig – Hetény első cikkének megjelenése kapcsán – már arról számolt be, hogy „[a] népeletben egymás mellett árulunk a gyékényen és már entanítványom Hetény Jankó is megjelent a porondon. Mi lesz, ha hivatalosan is lesznek tanítványaim!” (Csapody 2014: 396).

A sorsfordító esztendő

Az 1951-es esztendő fordulóponttá vált Hetény életében: „Az, hogy ki volt szíves [...] az első személyes találkozást lehetővé tenni Bálint Sándorral, teljesen kiesett a fejemből. Mert nem véletlen, hanem összehozott bemutatkozás volt a fővárosi 63-as villamosnak a tabáni, korábban Szarvas Vendéglőjének magasságában. Akkor, vagyis 1951. tavaszi vasárnapja délutánján, magam a budapesti I. kerületi Attila körút 13–21. sz. IV/5. emeletének lakója voltam, én »felülről« érkeztem, Bálint professzor ehhez képest »alulról«, gyalog” – írja önéletírásában (Hetény 2017: 60). E találkozásról ugyanakkor Csatkainak nagy lelkesedéssel számolt be április 15-én írt levelében:

„Ma reggel kaptam üzenetet Fél Edittől, hogy Bálint Sándor itt tartózkodik és ő már lehetővé tette találkozásunkat. Valóban, délután egymásra is bukkantunk, miután tisztáztuk, hogy mi vagyunk a két járókelő, akik a Várban egymást keresik. Egészen az elutazásáig beszélgethettünk,

⁵ A más módon nem jelzett levelek a Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központ, Kincstár és Könyvtár, Hetény János hagyatékának részét képezik.

Endre bácsit sűrűn emlegettük. Én nagyon megkedveltem, eleinte kellemtelen volt hallani furcsa ejtését.”⁶

Bálint Sándornak címzett, 1951. április 18-án kelt levelében Hetény először is megköszönte „az előző vasárnapi bemutatkozó fáradozását” (Hetény 2017: 61), majd hosszan ismertette a 4–7. századi apokrifek és a 19. századi ponyvák Mária halálára vonatkozó elbeszéléseit, amelyekről megállapította, hogy „[s]zinte azt kell mondani, kínos az az egyezés, ami [ezek] között fennáll.”⁷

Az ezt követő harmincnégy levélpár szinte kizárólag szakmai kérdéseket feszegetett; a levélváltás a mindkettőjük szívügyévé vált vallási néprajz körül zajlott. Bálint még utolsó levelében is így írt:

„Kedves János, hálásan köszönöm vigasztaló részvétedet és névnapjókívánásaidat. Ilyen az élet: derű és ború, de mindenképpen az Úr visel gondot reánk. Kissé fáradt vagyok és megviselt, de a munka majdcsak fölépít. Volna még bőven. Boldog alleluját kívánva nagy szeretettel öle[1] Sándor bátyád. 1980. Szent József napján.”⁸

Kizárás az egyetemről

Hetény 1950 szeptemberében a bölcsészkaron végzett tanulmányaival párhuzamosan beiratkozott a Római Katolikus Hittudományi Akadémiára is. Önéletírása szerint Bálint Sándort 1951. június 21-én, a tanév végi kollokviumok idején írt levélben értesítette, hogy kizárása a bölcsészkarról „»hirtelen jött, de nem váratlanul«, hiszen annak idején ez programszerű volt” (Hetény 2017: 62). „Sajnos eddig a kollokviumok (2 felé), erősen lefoglaltak. Most már kétharmadán túl vagyok, s a bölcsészeken véglegesen is; hiszen a múlt héten megtörtént kizárásom óta már csak nyugállományban létezem ebbéli minőségemben”⁹ – fogalmazta meg. Csatkainak személyesen számolt be a történetekről:

⁶ Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. április 15. A teljes levelet lásd Perger 2020: 480.

⁷ Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1951. április 18.

⁸ Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1980 [március 19.]. Kézzel írt levél. Bálint Sándor 1980. május 10-én hunyt el.

⁹ Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1951. június 21.

„A Múzeum körüti főépület egyik nagytermébe idéztek, és ott, az éppen dékán-tisztelet betöltő Tamás, angol szakos professzor egyedüli elnöklétével, rendkívül nagyszámú, fiatal (soha nem látott) aligha elnökségi tag [?] részvétele mellett közölték indokaikat, melyek nem voltak mások, mint az én rész-nem-vételem a »közösségi« (pártos) munkában. Úgy láttam tehát, hogy az egyetlen »hivatalos« fórumot (a kényszerített dékánt) egyszerűen megszállták ezek a teljesen illetéktelenek és kényszerítették mindenki más mellőzésével ítélkezésre. (Ő pedig megfélemlítve ebbe belement.) Ma elképedünk, hogy ennek hallatára történt az én egyetemről való kizárásom. Várták a valamiféle válaszat. Ez engem felháborított és egy szót sem szóltam, amin viszont ők lepődtek meg. Végül – talán egy-két perces kínos csendjük után –, közölve kizárásomat a budapesti bölcsészkarról, elengedtek” (Hetény 2017: 62).

1951 szeptemberétől – az immár csak teológushallgató Hetény – Csatkaival és Bálint Sándorral párhuzamosan levelezett:

„Következő leveletem már Sopronból küldtem szüleim otthonából, [1951.] július 12-én [Bálint Sándornak]. Nyári munkám az Állami Gazdaságnál vállalt kapálás, amely azonban nem gátolja a néprajzi témákról való gondolkodásomat. Közvetítettem Csatkai Endre múzeumigazgató köszöntését. Mire válaszul Bálint Sándor a Csatkaitól már korábban ígért két kiadvány megküldését kérte, most általam” (Hetény 2017: 62). Egy másik helyen írta:

„Már Csatkai Endrétől is kértem két könyvet, de ő úgy látszik nem ért rá utána nézni: Missuray-Krúg [Lajos]: Hanyi [sic!] Istók (k[ülön] l[e]ny[omat] a Soproni Szemléből)¹⁰ és Soós Imre: Ősi sopronmegyei nemzetségek. Sopron, 1940 [sic!].¹¹ Kérem, próbálja meg beszerzésüket, egyenként 8–10 f[orin]tot megadnék értük” – írta Heténynek Bálint Sándor 1951. július 12-én.¹²

Csatkai művészettörténeti vonatkozású adatokkal látta el az akadémistát, miközben Hetény sikeres gyűjtőútjáról, a Karancs-hegyi Mária-

¹⁰ Lásd Missuray-Krúg 1943a. Az eredeti cikket lásd Uó. 1943b.

¹¹ Bálint Sándor itt feltehetően a Horváth László és Soós Imre által szerkesztett sorozat 1941-ben megjelent első kötetére utal. Lásd Horváth–Soós (szerk.) 1941.

¹² Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1951. július 12. Kézirat, postai levelezőlap.

virrasztásról számolt be részletesen, érintve a mindkettőjük számára fontos vallásos ponyvák kérdéskörét is.¹³

Emellett Hetény és Csatkai a fennmaradt levelekben megosztották egymással a Bálint Sándorral kapcsolatos híreket is. Hetény ezt írta egy helyen például: „Bálint Sándort mellőzik az egyetemről. Nem tudom, Endre bácsinak írt-e már azóta, mert itteni ismerőseinek még nem, pedig nagyon szeretnék pontosabbat is tudni róla.”¹⁴ „[A]zzal biztatnak, hogy beosztásomon nem is változtatnak. Bár így lenne, mert így a körülményekhez képest igen nyugodtan tudok dolgozni [...]. Időmhöz és munkámhoz képest természetesen a nagy szenvedély, a néprajznak kettőnkhez annyira közelálló ága sem hagy nyugton, bár igazán komolyan persze nem tudok vele foglalkozni” – írta Bálint Sándor Heténynek 1952. október 17-én.¹⁵

A Bálint Sándornak címzett, 1951. augusztus 31-én kelt levelében Hetény az őt aktuálisan foglalkoztató kérdésekről írt: „A mennybevitel néprajzát illetően itthon inkább az irodalmi bújázkodásra nyílt mód. Úgy látszik Temesvári Pelbártot, Laskait és valamilyen Magyarországi Mihályt jól alaposan át kell nézni, ők lehetnek az egésznek az átplántálói, ahogy erre Temesvári kifejezetten céloz is egyik helyen. [...] Itt megemlítem azt a kifogást, amely munkámmal kapcsolatban már felmerült, hogy t. i. amit csinálók, az »nem néprajz, hanem irodalomtörténet, ahogy azt 50 évvel ezelőtt csinálták« (gondolva itt az összehasonlító, tipizáló módszerekre). De azt hiszem, ha meggondoljuk, hogy ezek a 15–16. szdi beszédek »az egyszerű nép számára készültek«, »az ország népe felfogásához mérve« stb, ahogy szerzőik írják, akkor elég alap van arra, hogy a néprajzos is foglalkozzék vele. Nem is beszélve arról, hogy ezeknek és másoknak a »népi« ponyván való újra-szereplése egyszerűen: tény.

Persze az említett kifogásban van egy megszívlelendő dolog: az, hogy az »irodalomtörténeti«-nek mondott anyag[ot] néprajzilag szemléltessék: ha lehet, a folklorizálódás és a funkcióra-rendeltetés szemszögéből. Amihez persze a korábbi időkből az »irodalmi« anyagon kívül egyéb is kellene. Valahogyan úgy kellene kezelni az anyagot, ahogy pl. Huyzinga [sic!]

¹³ Hetény Fél Edit és Kresz Mária segítségével jutott el 1951 őszén a Karancs-hegyi Mária halála ünnepi szokás felderítésére. Fél Editnek köszönhetően Rajeczky Benjamin ciszterci szerzetes, népzene kutató, még pásztói otthonát is felajánlotta a fiatal kutatónak, a gyűjtés megkönnyítése érdekében.

¹⁴ Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. szeptember 27.

¹⁵ Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1952. október 17. Kézirat.

(a Középkor alkonyában),¹⁶ aki a késő középkori mély halál-gondolattal kapcsolja azt a csodálkozó tiszteletet, amelyet a mennybevitt, tehát enyészetet nem látó, Szűzanya iránt éreztek. Így valóban ki lehetne kerülni azt a veszélyt, amit a tipizálás jelenthet. (Csak aztán ne legyen megint szellemtörténeti túlzás!)¹⁷

Bálint Sándor 1951. október 15-i válaszában így biztatta Hetényt: „Ami a soproni, augusztusi levelét illeti: a bírálatokat hallgassa meg, egyébként haladjon mindig a maga útján. Azt hiszem, éppen a néprajzi szemlélet visz legközelebb egy emberi jelenség teljes megismeréséhez. Hogy aztán vizsgálat közben milyen módszereket veszek még elő, az mindig a tárgy természetétől függ. Tehát nyugodtan alkalmazza az »irodalomtörténeti« sőt a »művészettörténeti« szemléletet is. Most jut eszembe, hogy ezt is érdemes volna szemügyre venni. Persze ez többletmunka és a mostani viszonyok között nehéz az összegyűjtése: az Assumptio¹⁸ képzőművészeti ábrázolása és az irodalmi, néprajzi adatokkal való összekapcsolása. Magam is emlékezem Mária halálát ábrázoló olajnyomatokra, amelyek nyilván egy historikus képzőművészeti tradíció népi utóéletének foghatók fel.”¹⁹

Hetény 1951. november 19-i, Csatkaihoz írt levele – a Mária mennybevétele-dogma kihirdetése kapcsán – gyakorlatilag egy teológiai-történeti, s a népi vallásosságban évszázadok óta jelenlévő tudásról szóló tanulmány.

Az Akadémián már 1952-ben kérdésként vetődött fel Hetény licencia dolgozatának lehetséges témája: „Az egyik az Assumptio kultusza a magyar középkorban. Ebben azonban szerettem volna kikerülni a dogmatörténeti munkák primitív törekvését, hogy tudni illik már megvolt, de »csak«, csak elmaradt 1950-ig. De a népi gyakorlatban már sokkal régebb óta zavartalanul szerepelt [...]. A másik felvetődött téma: A magyar máriás nyelvünk vizsgálata. Dékány Istvánnak annak idején találó kifejezése szerint: »a nyelv, amellyel látunk«. Póli bácsi akkor folyó délutáni előadásairól véletlenül (ezt maga is kiemelte) van írásos saját jegyzete, de a téma ujjabkori kifejtésén dolgozik. Így jegyzete kiadását nem mer-

¹⁶ Hetény feltehetően az 1937-es londoni kiadás alapján készült Szerb Antal-féle fordításban ismerte a művet. Vö. Huizinga [1938].

¹⁷ Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Sopron], 1951. augusztus 31.

¹⁸ Lat. fölvétel.

¹⁹ Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1951. október 15.

tem tőle kérni. Mindig sajnálom azonban, hogy nem néprajzos is és ezért beállítottsága csak egy jó pozitivistáé, aki gyűjtögeti sorba rakott adatait.” (Hetény 2017: 68). Végül Hetény 1955-ben zárta le dolgozatát, 1956-ban pedig kinevezését is megkapta: „Az 1955-ben benyújtott licenciátusi dolgozatot magam gépeltem. Címe lett: A népi vallásos élet kutatása és jelentősége, mint pasztorál-liturgikus kérdés. 132 nagyoldal. Radó professzor kezdettől fogva felfogta a jelentőségét a teológiának és a vallási néprajznak együtt-szerepelletetésében, de most hozzá tetette, »Tudja, hogy ezek megértsék!«. [...] 1956. március 15-én névnapjára köszöntöttem Bálint Sándort, beszámoltam megjavult egészségemről és a licenciátusi szigorlatról. Most már csak a laurea²⁰ van hátra, ahhoz gyűjtöm az anyagot. [...] 1956 júniusában befejezhettem a budapesti tartózkodást, hazatértem Sopronba és várhattam a papi dispoziíciót, az első szolgálati helyre való kinevezést. Ez meg is érkezett. A Sopron, Ikvahíd 3. sz. családi otthonhoz talán csak egy házsarok és 30 méter távolságra eső Várospalébániára kaptam segédlelkési kinevezést.” (Hetény 2017: 72–73). A felszentelt katolikus papot az atyai jó barát, Csatkai, ettől kezdve „Kedves (Főtisztelendő) Jani (Fiam)”-nak nevezi leveleiben.²¹

Hetény további levelei, mivel a püspökségre nyert beosztást, 1957 áprilisától már Győrből keltek.

A doktori dolgozat

Hetény 1957-ben védte meg doktori értekezését, melyről így vallott visszaemlékezésében: „Radó professzorral megegyezve, ezt a címet kapta [...] laurea azaz doktori disszertációm: A Mária-ünnepek magyar népi megülésének teológiai vizsgálata. Professzorom Papp Kálmán püspökömnek is megmondta, hogy »Nekem még ilyen jó nem volt kezemben.« 1957. június 30-án hírül adtam, hogy egy hete megtörtént a laurea-vizsgám, igaz, hogy nem simán, mert Takács József dogmatikus professzornak egy kérdésére (valami a »de fide«²² részből) én, az újabban túlon túl leterhelt aulikus pap, nem tudtam megfelelni. Ezért hirtelenében el is akart vágni, de

²⁰ Értsd: doktorátus.

²¹ Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1957. január 19.

²² Lat. hitből, hit alapján.

a rögtön rákövetkező konferencián (és talán egyéb eddigi eredményeimet figyelembe véve) kiegyeztek egy »rite«²³ minősítésű legalsó fokozatban és másnap megtörtént a másokkal együtt rendezett doktorrá avatásom. Szüleim is jelen voltak Sopronból” (Hetény 2017: 75). A népi Mária-tiszteletről írott doktori értekezés meghozta Hetény számára teológia professzora, Radó Polikárp elismerését is:

„Kedves Jánoskám! Gratulálok 1° új helyéhez, 2° a diss[ertáció]-ért; nekem még ilyen jó nem volt kezemben, ezt ma a P[ü]s[p]ö]k Úrnak is mondtam. [...] Örülök nagyon a hatalmas opusnak; ha szabad mondanom, büszke is vagyok rá, hiszen készülését, a rengeteg munkát figyelemmel kísértem, egy kicsit mondjuk[, hogy] keresztapja vagyok [...]. Az aulikus légkörben, és munka közben is tartsa meg kedves fiam, az önt annyira jellemző tudományszeretetet. A régi szeretettel köszönti Radó Polikárp.”²⁴

A kéziratból 1958 tavaszán, névnapi ajándékként Bálint Sándornak is küldött egy példányt. Miután Bálint elolvasta Hetény dolgozatát, 1958. „Gyümölcsoltó vigiliáján” hosszú levélben reagált: „Személyed és munkásságod az annyira sóvárgott kiegyenlítésnek és szintézisnek lehet a forrása. Amit az összefoglalásban a szakrális népiség mai helyzetéről és jövő lehetőségeiről írtál, azt minden lelkipásztornak át kellene elmélnie. Bevallom, magamnak is sok újszerűt, megszívlelendőt mondtál. [...] Összefoglalva mondanivalómat: úgy érzem, hogy tudományszakunkban módszertani forradalmat jelentene [a] munkád, ha egyáltalán mód nyílnék a megjelenésre. Adatokban, dokumentálásban, a problematika ciszolásában még bizonyára Magad is sokat tehetsz és fogsz is tenni, de az a metódika és szemlélet, amelyet talán hazánkban én kezdeményeztem, Benned és művedben érett, önálló, új perspektívákra és munkára ösztönző állomáshoz jutott el.”²⁵ Hetény önéletírásában így idéz Bálint leveléből: „Nem akarok most erről többet írni, de Magában látom elsősorban az én szellemi örökösömet. Elképzelheti tehát, mennyire kívánok Magának minden jót: munkánk jelentősége fölmérhetetlen.” (Hetény 2017: 75).

Bár Hetény megszerezte a doktori címet, Csatkai Endre 1957. október 4-i levelében további munkára sarkallta új adatok küldésével is egykori tanítványát:

²³ Lat. elégséges.

²⁴ Radó Polikárp levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1957. április 10.

²⁵ Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1958. [március 25.].

„Kedves Jani! E minutomban olvasom Worringer Wilhelm Die Anfänge [!] der Tafelmalerei Leipzig 1924 c. könyv 330 lapján egy érdekes Mária temetés kép leírását. [...] Örülnék, ha e kis adattal szolgálathoz lehettem volna és szeretettel gondolok Rád, mint öreg mestered Endre bácsi.”²⁶

A püspökségen végzett munka, a könyvtár, a levéltár gondozása, a titkári feladatok ellátása nagy leterhelést jelentett Hetény számára, ezért kevesebb levelet váltott ismerőseivel: „Ritkult a levélváltás. Magamat mindjobban lefoglalt[a] a győri szolgálat: természetesen az irodai, de az egyre szükségesebbé vált személyi segítség az egyre inkább rászoruló Papp Kálmán megyés püspök mellett.” (Hetény 2017: 76). Nem csoda hát, hogy Hetény ebben az időszakban gyakorlatilag semmit sem publikált. Ugyanakkor, leveleiből kiderül, hogy segítette hasonló gondolkodású pályatársait és folyamatosan gyűjtötte az anyagot a Mária-tisztelet népi megnyilvánulásainak témájában. Szilárdfy Zoltán művészettörténész, későbbi címzetes esperes Székesfehérvárról, 1968. augusztus 5-én fordult levélben Hetényhez: „Kedves János! – Hat év után ismét Sopronban tölthettem néhány napot szabadságomból Stornóék²⁷ vendégségében. [...] Sopronból hazafelé ismét leszálltam Győrött, hogy ne csak értékes munkából és kedves levedből ismerjelek, de nem találkozhattunk komoly elfoglaltságod miatt. Júniusban 2 napig vendégünk volt Bálint Sándor bácsi, úgy mondta, hogy Veled is fog találkozni. Püspök Atyánk temetésén úgy reméltem Te is ott leszel, de hiába kerestelek.

A Győrben töltött napom nem veszett kárba, egyik célomat elértem, ugyanis végig jártam és amennyire egy nap alatt lehet áttanulmányoztam a város gyönyörű templomait, majd a Múzeumot is megnéztem. Most különösképpen is foglalkozom néhány ikonográfiai témával amelyekhez nagyszerű adatokat találtam soproni és győri utamon. Az egyik témám az Immaculata²⁸ ikonográfia azon barokk változata amelyben a protoevangelium helyes értelmezése szerint a Sátánt a Szűz Mária karján lévő kis Jézus szúrja le keresztyével. Ehhez az aránylag ritkán előforduló ábrázoláshoz találtam szép adatot a győri Szt. Ignác templom baloldali

²⁶ Csatai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1957. október 4.

²⁷ Szilárdfy itt feltehetően a híres bajorországi Storno familia Sopronba költözött tagjaira utal. Házuk ma is a város főterén áll.

²⁸ Lat. szeplőtelen. A művészetben az ún. kigyótipró Boldogságos Szűz Mária ábrázolása.

főoltárhoz legközelebb eső mellékkápolnájának oltárképén. És most Hozzád fordulok azzal a nagy kéréssel, hogy lennél szíves azt az oltárképet számomra lefényképeztetni, és ha lehetne egy 18x24-es nagyítást róla elküldeni. Természetesen minden ezzel járó anyagi kiadást fedezek, fáradozásodat pedig örömmel honorálom.

A másik témám a Soproni Szemlébe készülendő cikkemé lenne, amely a soproni Szt. György templom középkori társpatronusának Antiochiai Szt. Margit Sopron-környéki kultusz-történetével és ikonográfiájával foglalkozik. Ehhez a munkához szintén fényképekre lenne szükségem, úgy mint a csapodi templom főoltárképére és a dénesfai volt Cziráky-kastély kápolnájának oltárképére. Nem tudom, de gondolom, hogy ezek mint műemlékek megvannak filmben a győri Múzeumban, ha van ott összekötésed nagyon kérnék ezekből egy-egy fényképet.²⁹

Itt küldöm a bécsi karmeliták kedves Szűz Mária kegyképét és annak XVIII. századi színezett rézmetszet másolatának fényképét. Eredetijét én szerezttem meg még teológus koromban B. Sándor bácsinak.

Szeretettel köszönt, fáradozásodat előre is köszönve Zoltán
Havi Boldogasszony napján.³⁰

Egy évtizedes levelezés Fél Edittel, Gari Margit ürügyén

Hetény János – egyetemi hallgatóként – Csatkai Endre ajánló levelével jutott el Fél Edithez, később híressé vált magánszemináriumának első hallgatója is lett.³¹ Életének e szakmai mérföldkövéről Hetény a követ-

²⁹ A Soproni Szemle, illetve a szerző bibliográfiája szerint Szilárdfy cikke nem jelent meg. <https://www.szfvar.katolikus.hu/gyujtemenyek/muzeum/szilardfy>

³⁰ Szilárdfy Zoltán levele Hetény Jánoshoz. Székesfehérvár, 1968. augusztus 5. Kézzel írt levél, két kép mellékletével. „F.:Szilárdfy Zoltán, Szfvar, Móri út 20. Hetény János püspöki szertartó Úrnak Győr Püspökvár.” A postai bélyegző dátuma: 1968. augusztus 6.

³¹ Vö. Balassa 1993: 19. Balassa Iván a szeminárium résztvevői között felsorolta Hofer Tamást, Andrásfalvy Bertalant, Istvánovics Mártont, Hetény Jánost és Szabó Mátyást. Hetény kigazítva Balassát így írt a szemináriumról: „Amikor én papképzésem miatt már nem járhattam oda, úgy tudom, ez a képzési mód Fél Editnél kiszélesedett, s ezt jól sorolja fel Balassa Iván [...]. De az elírása, hogy engem az 1950 utáni lakásán tartott megbeszélésekbe egyszerűen besorol a többiek mellett. Az események sorrendjében úgy helyes, hogy 1948 őszén egyedül velem indult meg ez a foglalkozás, és majd (de nem 1950-től, hanem későbbi évektől) a többieké, amikor viszont én már nem lehettem résztvevő.” (Hetény 2017: 54).

kezőképpen vallott: „Emlékezem [Csatkai Endre] szavára: »Ha néprajz, akkor Fél Edit!« Valamikor még szeptemberben kimentem tehát a Könyves Kálmán körútra és átadtam a sorokat. [...] Fél Edit nagyon szigorúan fogadott, aztán még kikérdezett és felengedett. Megállapodtunk, hogy keddi naponként foglalkozik velem, amolyan »néprajzos szeminárium« módján, – egy személyben. Úgy tudom, ez lett nála az első ilyen. Talán még egy, vagy két ilyen múzeumi kijárásom történt. Ezek után közölte, hogy – az akkori szigorított berendezkedésnek megfelelően – a múzeumban nem fogadhat, de folytassuk a keddi programot az ő lakásán, Belgrád rakpart 27. sz. I. emeletén, délután 4-kor. Így is lett ezen túl.” (Hetény 2017: 53).

Kapcsolatuk az évek folyamán a tanár–tanítvány viszonyból baráti, kollegiális és bensőséges lett. A protestáns Fél Edit számára a (későbbi) katolikus pap, Hetény János egyfajta bizalmas beszélgetőtársa, „csendes papi jelenléte révén” gondjaiban lelki támasza, vigasztalója, szinte gyónató papja lett (Barna 2017: 11). Levelezésük a mezőkövesdi Gari Margit életrajzi visszaemlékezéseinek kiadása idején különösen intenzívvé vált. Bár a készülő munka egyes fejezeteinek kéziratát Bálint Sándor is megkapta,³² a munka katolikus szakmai konzulenseként Hetény, a képzett teológus működött közre (Fél 1985: 865).³³

„Most kaptam kézhez ezt a friss gépelést s azon javítatlanul el is küldök egy példányt belőle – pedig vannak benne értelemzavaró hibák is, – ne nehezteljen érte. Tudja ahogyan készültek az Átánykötetek – most van a harmadik kötet Imprimatoraja a kezem alatt – egyre jobban szomorított, hogy alig-alig hívó magyar néppel ismertetem meg a világot.³⁴ Az első kötet megjelenése után már élt bennem a szándék arra, hogy elensúlyozzam s keressem a módját, hogyan lehetne olyan magyarokat is bemutatni, akik hisznek. 1952 óta nevelgettem Gari Margitot Mező-

³² „Kedves Edit, hálás köszönettel küldöm vissza a gyönyörű kéziratot, amelyből több részletet – természetesen hivatkozva – jegyeztem. Örülök, hogy módot adott a megismerésére.” – írta Bálint Sándor. Bálint Sándor levele Fél Edithez. [Szeged], 1971. február 23. A tanulmány szerzőjének tulajdonában.

³³ Ezt Fél Edit is megerősítette: „A gyűjtésben Hofer Tamás, a vallási élet feldolgozásában Hetény János volt segítségemre”(Fél 1985: 865).

³⁴ Fél Edit itt a Hofer Tamással együtt Átányon végzett monografikus gyűjtéseire utal, melynek eredményeként az ún. Átány-trilógia előbb csak németül és angolul jelenhetett meg. A harmadik kötet magyarul csak Hofer Tamás elhunytakor, 2016-ban jelent meg.

kövesden – nem tudva mire, míg 69 tavaszán úgy gondoltam, egy életrajzi felvételt megkísérelnék. Pár hónapra rá, hogy ő kezdte nagy lelkesen szalagra mondani a maga, vagy úgy is mondhatni a szegény matyók életét,³⁵ jött egy jó francia, mint Átány szerzőjéhez, hogy készítsek neki a Terre Humanie sorozatba egy életrajzot, a párizsi Plon kiadó számára.³⁶ Túl szép szinte, de így volt. Két évet adott. Az alatt közel 80 szalagon rögzítődött egy érett »adatközlő«, aki analizálva adta elő élete drámáját, helyenként költői szárnyalással. A télen kivittem Párizsba, tetszett³⁷ – írta Heténynek 1973. szeptember 9-én Fél Edit.

Az 1975-ös év pünkösdjén kelt levélből azt is megtudhatjuk, hogy Hetény folyamatosan megkapta a kézirat egyes fejezeteit, s azokhoz teológiai, történeti jegyzeteket készített: „Kedves János!

Én csak most kapok észbe, hogy mennyire megvárakoztattam ezzel a levéllel. (Várom tudniillik buzgón a folytatást s csak nehezen jutott eszembe, hogy előbb nekem kell szólni). Az olvasó, akinek a könyv íródik (s aki egyre jobban eltűnik) u. n. átlag francia, aki nem vesz magának fárad[t]ságot a jegyzetanyag elolvasásához, hanem szórakoztató olvasmányt kíván, de azért az hozzon néki új ismereteket is. A jegyzetanyag szólna a néprajzi érdeklődésű olvasónak elsősorban – én így gondolom. [...] Újból átnézve, a nékem is hallatlanul tanulságos jegyzeteket, legyen szabad egy tervemet közölni. Én már most gépeltetem még három példányban a kéziratot, méghozzá egy teljes szöveget, azokkal a szakaszokkal is, amik a francia kiadásból kimaradnak és azokkal a magyarázatokkal, amik szintén nem tartoznak rájuk, de a magyar kéziratban jó, ha benne vannak.

³⁵ „A hatvanas évek vége felé, amikor nem egy falusi asszony, ember szánta el magát az immár letűnő paraszti életforma megörökítésére önéletrajz formájában, Margit is egyre többet biztatott, unszolt, hogy vegyem magnetofonszalagra életét, amit már alig tud magában tartani. Mivel az etnológiának külön ágát képezik a paraszti életrajzok, s ezzel addig én nem foglalkoztam, – nehezen álltam kötélnek. Végül 1970 áprilisában mégis megkezdtük a felvételeket. Margit minden alkalommal örömmel jött fel Pestre, s a felvételek előtt mindannyiszor fohászzkodott a Szentlélekhez azért, hogy igazat mondjon. A kezdeti tájékozódó felvételek után, látva, hogy mi foglalkoztatja leginkább, mik az erősségei (a szenvedő lelkek, a pokol-purgatórium-mennyország, ördög-angyal szerepe az ember életében, önsanyargatás), már pontosan irányított felvételek készültek” (Fél 1985: 865).

³⁶ A kötet végül 1983-ban jelent meg Fél Edit szerkesztésében, először Budapesten (Gari Margit 1983). A párizsi Plon Kiadó gondozásában több kiadást is megélt később.

³⁷ Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1973. szeptember 9.

Ezt a hagyatékomnak szánom, az Akadémia Levéltárába, hogy azután, ha az idő eljön, talán megjelenhessen magyarul is.

Ennek a kéziratnak ilyen bőséggel nagyon is jó a jegyzetelés. [...]

Elnézését kérem a hibás gépelésért, későre jár. Nem haragszik meg, ha megkérdezek valamit: a 14.ik jegyzet a Szentháromság és Mária, helyesebben az a kép, ahol Mária lefogja az Atya és a Fiú kezét – én ezt mindig keleti képnak gondoltam, nem tudom honnan vettem, hogy az ortodox egyháztól indult volna el vagy ott erősödött meg. Rosszul tudom? Könnyen lehet! Azt is lehet, hogy rosszul tudom, miszerint a pokolnak Babits-fordította bugyrai, Margit üregei Dantetól terjedtek volna el. Az Egyház nem ismerte volna addig? Más kérdés, hogy ő honnan tudta, illetve vette.

Összegezve: jó lesz így nagyon, mert előfordulhat, hogy csak a Kozmoszt akár az Ethnographiában külön is lehozzuk, illetve magyarul lehozzuk egyidőben vagy a francia kiadás után (ha Isten kegyelméből mégis lenne). Itt a pontos, részletes jegyzetelés nagyon is helyénvaló.”³⁸

Az időközben elkészült jegyzetekre válaszul, július 24-én Fél Edit többek között ezt írta: „Olyan mértékben megmozgattak a szép jegyzetek, hogy sietek küldeni még két szakaszt. Eredeti szándékom szerint egy teljes kézirat-példányt küldenék Jánosnak »emlékül«.”³⁹

Még egy hét sem telt el, s Hetény hosszú levélben reagált:

„Sopron, 1975. július 29.

Kedves Edit!

Most kaptam meg kedves sorait és két fejezet küldeményt. Ezekkel persze még nem tudtam foglalkozni, közbevetőleg azonban – úgy látom – jó lesz egyet s mást megkérdezni:

1./ Az ünnepek és a halál már nagyon véglegesnek látszó fejezetét is esetleges jegyzetelésre tetszett küldeni, vagy már »letétbe«? (Nem, mint ha – első olvasásra – okvetlenül szükségesnek tartanám a jegyzeteket e szép fejezethez, hanem hogy megfelelhessenek várakozásának speciálisan ezeket illetően.)

2./ Kérem, hogy tessék megírni, akár Gari Margit közbevetett megkérdezése árán is, hogy melyik Margit nevét viseli. Ha ezt az eddigiek alapján nem tetszik tudni, a kérdést úgy kellene neki feltenni: mikor

³⁸ Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975. Pünkösöd oktávája.

³⁹ Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975. július 24.

tartja névnapját? Ha ugyanis július 13-án, vagy 20-án, akkor nagyon jó anyagot tudnék szolgáltatni ezen Margit magyarországi megjelenéséhez. Ebben az esetben nagyon kérném, hogy talán a (IV.) »Margit« fejezet élén szíveskednék helyet biztosítani erre vonatkozó jegyzetnek.

3./ A tartalomjegyzékben II. 2. alatt olvasom: »Duhon keresztapám«. Erről az jut eszembe, hogy annak idején itt Fertőhomokon, eredetileg horvát népiségű faluban gyűjtöttem »léleklátó«-ról. A falu »léleklátóját« hívták Duhec Józsi bácsinak. Duh-Duhec ugyanis, az ő elemzésük szerint ezt jelenti: lélek, illetve „lelkes”, azaz, aki a lelkekkel van kapcsolatban. Itt ez a Duhon név nem valami hasonlót takar? Persze, csak hirtelen gondolat.

4./ A már visszaküldött lapokon, azt hiszem az »Égőáldozat« című részben van szó az egyéni aszkézis páratlanul szép vallomásairól, amit tudomásom szerint, a magyar néprajzban még senki sem érintett és publikált. Nekem módfelett tetszik. Azóta is gondolkodtam felette. Fenntartva, amit a »touche«-ban voltam bátor írni, hogy t. i. végül is az egyéni megélés van előttünk és az a mindennél szebb és értékesebb valóság, – azért igen elmélyítené e részletek jelentőségét, ha rámutatnánk arra, hogy véleményem szerint az egyéni aszkézisnek ott megvallott gyakorlata egyszersmind középkori és alighanem koldulórendi ihletés Margit (és társai) életében. (Az egyszerűség kedvéért »ferencesnek« nevezett »réteg«-hez tartozik tehát kritikailag.)⁴⁰

Nem véletlen, hogy a szinte közös munkának tekintett kötet megjelenésekor Fél Edit Hetény „nyilvános jelenlétehez is ragaszkodott a könyv hazai bemutatóján Hofer Tamás mellett” (Hetény 2017: 100). Fél Edit a munka recenzálására is Hetényt kérte fel: „És most jövök egy furcsa kéréssel vagy kérdéssel. A Ráday Gyűjtemény Benda Kálmán szerkesztette évkönyve szeretne ismertetést lehozni a Margitkönyvről (ebben közölték a Bálint Sándor nekrológomat, amit ha jól emlékszem elküldtem) Én csak Jánosra gondolhatok, de vajjon lehet-e két egymástól eltérő ismertetést írni, tehát mást mint a Vigiliának.⁴¹ Benda nagyon örülne, ha János vállalkozna rá. Ő a nagy súlyt a vallásos részre kérné tenni. Persze fennmarad a kérdés, hogy egy egyházi, ref. egyházi lapnak

⁴⁰ Hetény János levele Fél Edithez. Sopron, 1975. július 29.

⁴¹ A *Vigiliában* Hetény ismertette a könyvet (Hetény 1985a).

vállalhatja-e János ezt a munkát. Én nagyon hálás lennék érte⁴² – írta Fél Edit 1985. május 17-i levelében. A kérésnek természetesen eleget tett Hetény (Hetény 1986).

Levelezésük során nemcsak szakmai, hanem hitbeli, spirituális és erkölcsi kérdéseket is megvitattak. Ennek hatására is „Fél Edit Lydia S. U. néven a Taize-i keresztény egységmozgalomnak Servante de l’Unité lett tagja, aki a katolikus szertartásokat látogatta” (Barna 2017: 11). Fél Edit-nek a Hetény-hagyatékban fennmaradt utolsó levele egy egyszerű karácsonyi üdvözlőlap: „Áldott Karácsonyt kíván szeretettel F[él] Edit 987”.⁴³

Levélváltások Hofer Tamással

A szeretett és megbecsült „mesterek”, pályatársak elvesztése,⁴⁴ a mindennapi tevékenységeit is alapvetően korlátozó betegségének⁴⁵ elhatalmasodása miatt – a hagyaték tanúsága szerint – egy időre (1990-től 2000-ig) abbamaradt Hetény aktív „szakmai” levelezése. Ami megmaradt, az az egykori évfolyamtárrsal, Fél Edit munkatársával, Hofer Tamással való levélváltások sora. Hofer a Hetény számára szükséges gyógyszerek beszerzése mellett folyamatosan „ellátta” barátját munkával is. 1986. szeptember 26-án kelt levelében Hofer, Tüskés Gábor irodalomtörténész munkásságáról beszámolva, felkérte Hetényt egy recenzió megírására,⁴⁶ amelyet egy november 6-i levél tanúsága szerint ő el is készített (Hetény 1988). „Most vissza az ismertetéshez. Teljesen igazad van, hogy kár, hogy egyes történeti stb. dolgozatok nem kötik össze anyagukat a paraszti-népi

⁴² Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1985. május 17.

⁴³ Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. [Budapest], 1987. [december?]. Karácsonyi üdvözlőlap.

⁴⁴ Csatkai Endre 1970. március 12-én, Bálint Sándor 1980. május 10-én, Fél Edit 1988. június 28-án hunyt el.

⁴⁵ „A budapesti három kórház ideggyógyászati vizsgálatai myelopathis, paralysis spinalis spastica lehetőségét vetették fel, de egységes álláspontot és gyógykezelést nem állapítottak meg. Panaszaim fokozódtak, és ezért a soproni kórház Ideg- és Elmeosztályára nyertem felvételt 1983. június 6-tól egy teljes hónapon át. Az elvégzett vizsgálatok shubok nélkül zajló, folyamatosan progrediáló sclerosis multiplex fennállását igazolták.” (Hetény 2017: 131).

⁴⁶ Tüskés Gábor *Mert ezt Isten hagyta...* című tanulmánykötetéről van itt szó (vö. Tüskés 1986).

gyakorlattal. Azt szeretném javasolni, hogy ismertetésedben a néprajzi anyaggal való összekapcsolás hiányolását valahogy úgy fogalmazhassam át, hogy mivel nálunk a mindennapi, nem a parasztsághoz kötött vallássosság történeti kutatásának a keretei nem alakultak még ki, a szerkesztő helyesen tette volna, ha erre a távolabbi célra egyértelműbben rámutat és milyen jó lett volna, ha több szerző képes lett volna ennek a voltaképpen mesterkéltén létrejött tudományágak közti határon átnyúló összefüggésnyalábnak az érzékeltetése.⁴⁷

1988. július 16-án Hofer egy újabb recenzió elkészítését köszönte meg Heténynek: „Az ismertetésnek tartalmát – mondanivalóját – illetően is örülök. Legfeljebb azt fájjalom kissé, hogy a kötetben megjelent protestáns írásokra nem szántál néhány mondatot. (Ezt esetleg még talán pótlólag is érdemes lenne beszúrni. Nem mintha így is nem jöhetne az ismertetés – jönni is fog – s így is kicsit hosszabb az átlagnál. (Viszont mégis csak a ref. egyház adta ki.)⁴⁸

A 2000-es évek elejétől Hofer már Hetény hozzá eljutott, eljuttatott könyveit is megköszönhette:

„Budapest, 2002 szept. 1.

Kedves János!

Tegnapelőtt kezünkhöz jutott – Mária kapta mint ismertetési példányt – a Győr-Moson-Sopron megye népművészete kötet.⁴⁹ Nagy örömmel láttam meg benne két fotódat, még hazai néprajzos idődből.⁵⁰

Gratulálok a képekhez, de nem csak ezért írok. Még augusztus elején valamikor kaptam meg szép könyvedet a Karancs-hegyi Mária-virrasztásról.⁵¹ Nem bízom a saját emlékezetemben: ugye, megköszöntem Neked? Mindenesetre változatos és szép köszönő sorokat gondoltam végig, akkor is, ha nem küldtem volna el. Én nagyon örülök, hogy megjelent – és

⁴⁷ Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1986. november 6.

⁴⁸ Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1988. július 16. A levélből nem azonosítható, mely mű recenzálásáról van szó, de tudjuk, hogy Hetény többször publikált a Hofer által szerkesztett *Ethnographia* hasábjain könyvismertetőket, recenziókat.

⁴⁹ Vö. Kücsán–Perger (szerk.) 2002.

⁵⁰ Heténynek a kötetben valójában három, az 1940-es évek első felében készített felvétele jelent meg a szóban forgó kötetben, Filep Antal a népi építkezésről, Domokos Ottó pásztorfaragásokról, illetve Perger Gyula vallásos életről és népszokásokról szóló tanulmányainak mellékleteként. Vö. Kücsán–Perger (szerk.) 2002: 162, 308, 529.

⁵¹ Vö. Hetény (gyűjt. és összeáll.) 2002.

így voltaképp az egykori személyes élményeid-találkozásaid is visszajutnak a hagyomány tovább-vitelébe. Köszönöm, hogy egykori, egyetemista-kori szentmártonkátai (és egyéb) jelentéktelen gyűjtéseimnek is helyet adtál.

Jó egészséget, szívbeli derűt kívánok szeretettel Tamás⁵²

Hofer Tamás Hetény hagyatékában megőrződött utolsó leveléből sem maradtak ki a pályatársak:

„Budapest 2010. 9. 8.

Kedves János!

Remélem, (úgy-ahogy) egészségben talál ez a levél. Én pár órával ez előtt kaptam belőle, talán Neked már kezdedben van de szívesen veszed, még ha a szövegen, személyek kiválogatásán lehet is fejet csóválni, illetve egyes személyek kihagyásán. (Ez utóbbiról nehéz szólni, olyan rohamosan és nagy arányban folyik a generációk váltása – de remélem nagyon Te itt vagy s kedélyed is jól áll. Nemrég hallottam Barna Gábortól, hogy könyved megjelenése szépen halad (ha már ott tartanak, hogy lehet megrendelni, vagy megfelelő boltban érte menni – mennék lelkesen.)

Magunkról, Máriával együtt, nem sokat tudok írni, kisebb-nagyobb nehézségek mellett karácsony körül elhagyott a látásom – csak úgy hirtelen, egyik estétől másnap reggelig – de most már ebben az ügyben is megvan a korszerű áthidaló pót-eszköz.

Sietek a postára, örömmel várnám válaszodat, (remélem az Edittel kapcsolatos híradás nem bosszant) Áldást, egészséget, derűt kívánok, szeretettel Tamás⁵³

Levélváltások ifj. Lele József önkéntes néprajzi gyűjtővel

Hetény az 1970-es évektől visszakerült szülővárosába. Papi munkája és betegsége mellett alig végzett „látható” tudományos munkát. Bálint Sándor boldoggá avatási eljárásának megindításában,⁵⁴ hiteles életrajzának

⁵² Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2002. szeptember 1.

⁵³ Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2010. szeptember 8.

⁵⁴ A kánonjog által szabályozott procedúra szerint a hivatalos eljárás minimum öt évvel a boldoggá avatandó halála után indulhat meg abban az egyházmegyében, ahol a jelölt elhunyt. 2005. május 25-én kezdődött az első, egyházmegyei szakasz az 1980. május 10-én elhunyt tudós mintegy ötszáz kötetre rúgó publikációinak átvizsgálásával. Az elkészült feljegyzéseket rendszerezve 2007 novemberében továbbították a Vatikánba.

feltárásában azonban aktívan részt vett.⁵⁵ E hosszú folyamat lenyomatai az ifj. Lele Józseffel, a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársával, gyűjteménykezelőjével váltott levelek, aki 1995. június 29-én kereste meg levélben Hetényt:

„Kedves János bátyám!

Örömmel értesítem, hogy elkészültem Bálint Sándor-könyvemmel,⁵⁶ amelyet Gyulai Endre Püspök Úr felkérésére írtam meg.

Úgy sikeredett, hogy az életrajzára fűztem föl a saját önéletírásának részleteit, de azonnyomban, már ott, a kortársak oda vonatkozó emlékeit is.

Tizenöt fejezetre osztottam, amelynek befejező része a Boldog-dosszié levelezéseinek – benne kedves János bátyámé, illetve azokéból is válogatva, akik János bátyámhoz küldtek Bálint Sándor-leveleket – egy-egy szeletkéjét.

A könyvnek a Lehetséges e boldog Bálint Sándor: gondolatot kell követnie, talán sikerül.

Kedves János bátyámtól szeretnék hozzájárulást kérni arra, hogy a könyv címének felhasználhassam, Az Úr készen találta Őt! – János bátyámtól származó, az Új Ember 1985. május 26.-i számában megjelent cikkének címét.⁵⁷ A püspök úrnak is tetszene ez a cím; ami mellé természetesen ott lenne: Bálint Sándor élete.

Válaszára várva szeretettel köszöntöm: József

Szeged, 1995. június 29. Ifj. Lele József⁵⁸

Hetény nemcsak a címhez adta meg hozzájárulását, hanem elküldte Lelének Bálint Sándor féltve őrzött leveleit is. Lele július 10-én válaszolt: „Hálás szívvel és szeretettel köszönöm levelét; különös képpen pedig azokat a Bálint Sándor-leveleket, amelyeket eleddig – érthető okkal – megőrzött, féltett kincseiként. [...] Igen sajnálom, hogy ezek a levelek nem juthattak el korábban, a könyv írása közben hozzám, hiszen – annak ellenére, hogy János bátyámtól igen gyakran, és több írásából (névvel) idézek, mint – ha jelen küldeményéből is tudtam volna egyet és mást,

⁵⁵ Már 1984-ben közzé tette cikksorozatát Bálint Sándor emlékére. (Hetény 1984a, 1984b, 1984c).

⁵⁶ Vö. ifj. Lele 1996.

⁵⁷ Vö. Hetény 1985b.

⁵⁸ Ifj. Lele József levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1995. június 29.

Bálint Sándor ember és nemzetszeretetéből felmutatni. Még akkor is, ha más oldala szinte nem is létezett, csak a szeretet.”⁵⁹

Hetény, Lele könyvének megjelenése és kézhezvétele után, hosszú levélben hívta fel a figyelmet a boldoggá avatási eljárás körüli fontos teendőkre:

„Sopron, 1996. április 26.

Kedves Jóska!

Nagy örömet szerzett Sándor bácsi életéről írott könyvével. Leginkább magával a megírással és – bizonyára nem kismértékű fáradtsággal járó – megjelentetésével.

Köszönöm kitüntető figyelmességét is a dedikációval és a köztes hivatkozásokkal.

Nagyon remélem, hogy ezzel az ügy előrelépett. Gondolom, hogy elsősorban azon a tájékon (»a szögedi nagytájon«) élénk fogadtatása lesz. Kívánatos lenne, hogy ezt egyházi alsóbb szintű körökben eléggé felkarolják. Az Új Ember-t és a Keresztény Életet is be kellene állítani megfelelő ismertetés révén. Ez még többeket megmozgatna. Bizonyára küldött példányt pl. Tóth Sándornak, aki aztán megtenné a magáét.

Emellett most már hozzá lehetne és kellene is hozzálátni egy lehetőséghez képest teljes kritikai életrajzhoz. Az illetékes Kongregáció ui. ezt kívánja, ha oda kerül az ügy. (Apor püspökatyá esetéről tudom). Ez azt jelentené, hogy a mostanit mintegy a nagyközönség számára íródottnak tekintve, a kritikai életrajzban mindent (!) jegyzetekkel és hivatkozásokkal kell dokumentálni – hiszen akik hivatalosan foglalkoznának vele, egyrészt semmit sem tudnak Róla, másrészt »hivatalból« hitetlenkednek. Ettől nem kell félni, mert az eddigi anyagban bőven van rá anyag és alap, csak össze kell szedni ezeket. Úgy gondolom, nem jelentene problémát, »csak« nagyon sok aprólékos munkát. Ehhez talán mielőbb egy bedolgozó munkacapatot kellene szervezni ott Szegeden.

Sajátosan fel kellene dolgozni Sándor bácsi szakmai (tehát a vallási néprajz[i.] ill. helytörténeti) munkásságát, mert én úgy látom, ahogy előrehaladt ezekben, úgy lelkiileg is érett, – vagy fordítva: ahogy lelkiileg érett, úgy tudott szakmailag is olyan »beleérző« képességre jutni, amely addig – őt megelőzően – senkinek sem sikerült, őutána pedig már szak-

⁵⁹ Ifj. Lele József levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1995. július 10.

mailag kötelező nívó! Ő ezt még hozzá egy többé-kevésbé ellenséges közegben és mostoha körülmények között végezte, tehát valóságosan »hősi fokon« hite megvallásával, azaz hite elvárásai szerint. Ezért az ő szakmai munkássága nemcsak néprajzi ill. helytörténeti bravúr, hanem éleltszent-ségének bizonyítékai.

Köszönjük mindehhez ezt a mostani kötetet, amely alaposan felkelti figyelmünket a továbbiakra és kötelez is minket erre!

Csatolok egy visszaemlékezést Bálint Sándorra, amely a mi szomszédunkban működő Nyugdíjas Pedagógus Otthon egyik lakójától való. Én vettem fel tőle sebtiben (bocsánat a sietség számos gépelési hibájáért: gépbe mondta ugyanis.)

Száz szónak is egy a vége: köszönet munkájáért és a figyelem további felkeltéséért.

Szívélyes üdvözléttel Hetény János⁶⁰

Levelezés Erdélyi Zsuzsannával

„Emlékek Bálint Sándorról címen foglaltam össze és tettem közzé a Szegedi Műhely 1990/1-4. számában⁶¹ azon huszonhatok megemlékezéseit, akik az Új Ember 1984. december 16-i számában közzétett kéresemre Bálint Sándorról tudtak, de önálló írással nem szándékoztak megnyilatkozni”(Hetény 2017: 98). Ugyanakkor 1990. május 10-én, Szegeden Bálint Sándor emlékülést is tartottak, amelyen a régi levelezőtáron, Szilárdfy Zoltánon kívül Barna Gábor, Juhász Antal, Szabó József, és Erdélyi Zsuzsanna is részt vett. Hetény önéletírásából nem derül ki, hogy mikor került kapcsolatba Erdélyivel, de hagyatékának tanúsága szerint először Erdélyi Zsuzsanna soproni előadását követően írt neki levelet 2001. június 14-én: „Amire észrevételet tennék, az a bizonyos »hitelesítő záradék«, melyről az egykori lelkipásztor – atya »teológice-liturgice abszurd« minősítést ad, s melyre Zsuzsa Néni is »belemegy«, megvédve persze annak szubjektív értékét.

Én viszont sem teológiailag, sem liturgikusan nem tarom abszurdnak azon alapon, hogy az ilyen imádságokat tulajdonképpen az un. tökéletes

⁶⁰ Hetény János levele ifj. Lele Józsefhez. Sopron, 1996. április 26.

⁶¹ Vö. Hetény 1990.

bánat felindításának lehet venni, különösen az ember elhagyatott, azaz papnélküli helyzetében. De manapság is tanítjuk az esti imához csatolva a teljes bánat felindítását.⁶² [...] Egyébként pedig hadd jelentssem, hogy e hó végén 1 hétre meghívást kaptam Karancsra. Gondoskodnak szállításonról is. Így ötven év múltán felmérhetem a mostani helyzetet. Nagy néprajzi helyzet ez, nemde? Úgy tetszik, a jó Isten, akinek hívása kedvéért annak idején félre tettem a folklórt, most visszaadja.⁶³ Deo gratias!⁶⁴

Zsuzsa Néni, nem felejtsem el, hogy imádkozzak dolgaiért! Szeretettel János atya⁶⁵

Erdélyi 2001. június 20-án válaszolt:

„Kedves János atya, szeretettel vettem levelét, bár kissé meglepődve. [...] Szép-okos szavait szívem szerint írta, mert én is az Ön véleményét osztom. Nemcsak a magam csekély teológiai tudása s esze után, hanem sokat konzultálván a kérdésről Alszeghy Zoltánnal s még előtte Lékai bíboros úrral...”⁶⁶

2001. augusztus 4-én, Sopronból küldte válaszlevelét Hetény:

„Kedves Zsuzsa Néni!

Csak most jutottam hozzá, hogy a »Hegyet hégék...« [sic!] 1999. évi kiadását⁶⁷ részletesen átnézzem. [...] Amint korábbi levelemben már megemlítettem, egyedül az elhíresült un. záradékokra vonatkozó »theologic et liturgice absurdum« minősítéssel nem tudok egyetérteni. Úgy értelmezem, ehhez az i. m. 777. oldalán hozzászólási felhatalmazást is kaptam. [...] Vajon éppen csak a záradék volna »theologic et liturgice absurdum«, tehát »igazolatlan«? Már eleve is azt kellene hinnünk, hogy ezek a záradékok sem maradnak igazolatlanul! Ennek »konok« képviselője vagyok. Az alábbiakban igyekszem ezt igazolni.”⁶⁸

Erdélyi egy hónap múlva köszönte meg Hetény észrevételeit:

⁶² Vö.: *Én lefekszem én ágyamba, mint a testi koporsóba...*

⁶³ Hetény e terepmunkájának eredményeként jelenhetett meg az „Alkonyattól virradatig” (Hetény gyűjt. és összeáll. 2002). Ugyanakkor az újabb karancsi gyűjtés – egészségi állapota miatt – módszertani változásokat is eredményezett. A kicéduázott anyag átnézősekor felmerült újabb kérdésekkel kapcsolatban adatközlőivel kezdett levelezni. A hagyatékban megőrzött „adatközlői levelek” feldolgozása még folyamatban van.

⁶⁴ Lat. Istennek legyen hála!

⁶⁵ Hetény János levele Erdélyi Zsuzsannához. Sopron, 2001. június 14.

⁶⁶ Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2001. június 20.

⁶⁷ Vö. Erdélyi 1999.

⁶⁸ Hetény János levele Erdélyi Zsuzsannához. Sopron, 2001. augusztus 4.

„Budapest, 2001, szept. 4. Kedves jó Atya, [...] jelzem, hogy szép szavai teológiai értelmezései nagyon jól jöttek és engedelmével, adott esetben, idézem is őket. [...] Köszönöm még egyszer szép levelét s számomra nagyon is hasznosítható észrevételeit. Köszönöm, hogy energiát, időt szánt az új Hegyet hágék kötetre is s talán rajta keresztül a népi lelkiség még jobb megismerésére.”⁶⁹

Végül megjegyzem, hogy Hetény Erdélyi Zsuzsannának is elküldte karancsi terepmunkájának nyomtatott változatát. A könyvet Erdélyi 2002. augusztus 10-én írt levelében köszönte meg:

„Kedves Atya, megkaptam szép könyvét. Örömet szerzett vele. Szeretem a Karancs vidékét és a kegyhelyhez is emlékezetes gyűjtéseim kötetnek. Különbö az egész nagylelkű mélyen vallásos palócsághoz. Így Atya gyűjtései közül sok ének visszhangzik bennem s fölidézi a búcsú sajtáságos hangulatát, táj- és lélekbéli szépségeit. No meg a lebegő-beszédű nép nyitottságát, szívélyességét.

Fontos, hogy kötete megjelent: ezzel egy spirituális kistáj – végülis minden kegyhely körzete az – rajzát és belső jegeit mutatja be.”⁷⁰

A magyarok Máriája

Sok várakozást követően, 2011-ben megjelent *A magyarok Máriája: Mária-tiszteletünk teológiája és néprajza* címmel Hetény összegző műve. „Csak 800 példányban vállalták. Szerettem volna minél alacsonyabb forgalmi árat kieszközölni, ezért elfogadtak tőlem 1.200.000.- forint ajándékozás felajánlását (megvan az átvételi nyilatkozat), de 2980. Ft-alá nem voltak hajlandók lemenni, »Mert mi lesz a másokéival? Meg: nem keresik ám!«

– Hát ez a másik csalódásom: a 800 darab tényleg »elég« volt. A főpásztorok megkapták SZIT-től⁷¹ az ingyenes könyvcsomagot, kérésemre állítólag körlevélileg ajánlották is azzal, hogy sajátjukat elszámolhatják a templomi vagy egyházközségi kiadásoknál. De hiába. Hozzám érkezett jelzések szerint egyetlenegy plébánia jelentkezett az országból, hogy kér

⁶⁹ Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2001. szeptember 4.

⁷⁰ Erdélyi Zsuzsanna levele Hetényi Jánoshoz. Budapest, 2002. augusztus 10.

⁷¹ Szent István Társulat.

két példányt!” – írta a kötet megjelenéséről és fogadtatásáról csalódottan Hetény a későbbi visszaemlékezésében (Hetény 2017: 145–146).

E könyv kiadásával kapcsolatos egyoldalú levelezés képezi Hetény levélhagyatékának utolsó csomagját. Hetény segítséget kérő sorai többnyire válasz nélkül maradtak, de a diplomatikus elutasítást tartalmazó válaszlevelek sem segítették elő a hatalmas munka megjelenését.

A kész könyvből a szerző saját költségén minden egyes megszólítottnak tiszteletpéldányt küldött. Pozitív visszajelzést ugyanakkor csak a még élő barátoktól és az értő néprajzos kollégáktól kapott. Így rendezte külön dossziéba a karanci adatközlők, a soproni ismerősök, Voigt Vilmos, Török József és az egykori soproni diáktárs, Andrásfalvy Bertalan leveleit. A Hosszúhetényből 2011. június 30-án érkezett levélben Andrásfalvy így írt:

„Kedves János!

Nagyon szépen köszönöm könyvedet, pompás, értékes ajándék, és elsősorban nekem, nem is a »néprajza«, hanem hitemet erősítő ereje jelent nyereséget. [...] Nagyon szép ez a munkád. Még csak bele – de nem el – olvastam. Nem is lehet egyszerre...”⁷²

Összegzés

Hetény János önéletírásában, amelyben „a vallási néprajzi kutatások szemüvegén keresztül szemlélte és írta le életének történetét, s a leírásban már gyermekkorától keresve és megtalálva a néprajz, a kultusztörténet, a tudományos kutatás felé mutató szálakat” (Barna 2017: 10), saját személyénél fontosabbak mesterei és pályatársai. Az egodokumentum több fejezetét a – többszöri költözése közben is megőrzött – levelezése alapján állította össze.

Bár például Csatkai Endrével való kapcsolatáról csupán két rövid bekezdésben emlékezik meg, fennmaradt levelezésük arról tanúskodik, hogy „Endre bácsi” atyai jó barátként, a pályakezdő etnográfus szellemi mentoraként egyengette Hetény útját (Perger 2020: 459).⁷³ Hetény

⁷² Andrásfalvy Bertalan levele Hetény Jánoshoz. Hosszúhetény, 2011. június 30.

⁷³ Csatkai hagyatékában húsz – Hetény János által hozzá írt – levél, levelezőlap maradt fenn, 1948 augusztusától 1952. május elejéig. Soproni Múzeum. Kézirattár. Csatkai hagyaték. Levelezés. (SMCsL.) Vagyis a Soproni Múzeum igazgatója fontosnak tartotta már a végzős középiskolás írásos beszámolóinak archiválását is.

ugyanakkor nemcsak Csatkai, hanem későbbi mesterei és pályatársai leveleit is megőrizte, az általa írt fontosabb levelekről pedig másolatot készített.⁷⁴ A hagyatékában fennmaradt levelezés nem csupán kiegészít(he) i Hetény önéletrírását, hanem megmutatja a vallási néprajz területén végzett munkájának tényleges jelentőségét is.

Szakirodalom

Balassa Iván

1993 Fél Edit emlékezete. In: Fülemlile Ágnes – Stefány Judit (szerk.): *Emlékezés Fél Editre*. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 17–20.

Barna Gábor

2017 Bálint Sándor nyomdokain. Egy 20. századi tudós pap portréja. Előszó. In: Hetény János: *Számvetésem hivatásomról, családomról*. (A Valláskutatás Kultúrakutatás Könyvei, 31.; Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 57.) MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged, 9–14.

Csapody Miklós

2014 „Írok, tehát vagyok” Csatkai Endre és Bálint Sándor levelezése (1943–1962). *Ars Hungarica* XL. (3) 364–423.

Erdélyi Zsuzsanna

1999 *Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok*. Kalligram, Pozsony.

Fél Edit

1985 Margit és a halál. *Vigilia* L. (11) 865–871.

Gari Margit

1983 *Le Vinaigre et le Fiel. La vie d'une paysanne hongroise* [Fél Edit szerk.]. (k. n.), Budapest.

⁷⁴ Hetény pályakezdésének dokumentumait, gyűjtőfüzeteit, fényképeit és rajzait 2000-ben e sorok szerzőjének ajándékozta. Halála után irathagyatékának egy általa összeállított része a Szegedi Egyetem Néprajz Tanszékére került, másik része pedig a Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központ Kincstár és Könyvtár kollekciónak gyarapítja. A hagyaték győri részében így – ha sokszor csak másolatban is – sok esetben hiánytalanul megtalálhatók az egyes – Hetény által fontosnak tartott – „levélpárok”.

Hetény János

1948 Fogadott ünnep és mondája Fertőhomokon. *Ethnographia* LIX. (1–4) 151–155.

1984a „Amire az életemet feltettem.” Bálint Sándor emlékére (1.). *Új Ember* XL. (31) 6.

1984b „Anima candida”: egyre tisztultabb látással. Bálint Sándor emlékére (2.). *Új Ember* XL. (32) 6.

1984c „Aki tovább álmodja, alkotja[,] kifejezi...” Bálint Sándor emlékére (3.). *Új Ember* XL. (33) 6.

1984d Kérés. *Új Ember* LI. (51) 4.

1985a Margit Gari: Le vinaigre et le fiel. (Ecet és epe. Egy magyar parasztasszony élete.). *Vigilia* L. (11) 922–923.

1985b Hajszálgyökerek. Az Úr készen találta őt. *Új Ember* XC. (21) 6.

1986 Gari Margit: Le Vinaigre et le Fiel. La vie d'une paysanne hongroise. Ecet és Epe. Egy magyar parasztasszony élete. In: Benda Kálmán – Beliczay Angéla – Erdős György – Nagy György – Nagy Edit – Szabó Julianna (szerk.): *A Ráday Gyűjtemény Évkönyve IV–V. 1984–85*. Magyar Tudományos Akadémia–Soros Alapítvány Bizottság, Budapest, 299–302.

1988 Ismertetés [Tüskés Gábor „Mert ezt Isten hagyta...” *Tanulmányok a népi vallásosság köréből* című kötetéről]. *Ethnographia* XCIX. (1) 132–133.

1990 Az élő emlékezés hézagpótló értéke. Bálint Sándorra emlékezem c[ímű]. gyűjtésem tanulságai. *Szegedi Műhely* XXIX. (1–4) 71–75.

2011 *A magyarok Máriája. Mária-tiszteletünk teológiája és néprajza*. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 24.) Szent István Társulat, Budapest.

2017 *Számvetésem hivatásomról, családomról*. (A Valláskutatás Kultúrakutatás Könyvei, 31.; Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 57.) MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged.

Hetény János (gyűjt. és összeáll.)

2002 *Alkonyattól virradatig. Nagyboldogasszony virrasztása a Karancs-vidéken. A búcsúsok kézikönyve*. (k. n.), Sopron.

Horváth László – Soós Imre (szerk.)

1941 *Ősi sopronmegyei nemzetségek I. Képek a sopronmegyei községek és családok történetéből*. Székely és Társa kiadása, (h. n.).

Huizinga, Johan

[1938] *A középkor alkonya* [Szerb Antal ford.]. Athenaeum, Budapest.

Kücsán József – Perger Gyula (szerk.)

2002 *Népművészeti örökségünk. Győr-Moson-Sopron megye népművészete*. Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr.

ifj. Lele József

1996 „Az Úr készen találta Őt” *Bálint Sándor élete*. Korda Kiadó, Kecskemét.

Missuray-Krúg Lajos

1943a *Hany Istók, rábaközi regék hőse*. A „Soproni Szemle” különnyomata. Soproni Városszépítő Egyesület Kiadása, Sopron.

1943b *Hany Istók, rábaközi regék hőse*. *Soproni Szemle* VII. (1) 24–57.

Perger Gyula

2020 „Kedves Jani fiam...” Hetény János és Csatkai Endre levelezése. *Soproni Szemle* LXXIV. (4) 459–492.

Torma Margit – Kelemenné Torma Erzsébet (összeáll.)

2017 Hetény János irodalmi munkássága. In: Hetény János: *Számvetésem hivatásomról, családomról*. (A Valláskutatás Kultúrakutatás Könyvei, 31.; Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 57.) MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged, 149–161.

Tüskés Gábor

1986 *Mert ezt Isten hagyta... Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Melléklet

Levelek Hetény János Győrött őrzött hagyatékában

Bálint Sándorral váltott levelek

1. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1951. április 18.
2. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1951. május 30.
3. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1951. június 21.
4. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1951. július 12.
5. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1951. július 16.
6. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Sopron], 1951. augusztus 31.
7. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1951. szeptember 25.
8. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1951. október 5.
9. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1951. október 20.
10. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1951. december 21.
11. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1952. január 15.
12. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1952. február 11.
13. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. 1952. március 27.
14. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Szeged], 1952. június 12.
15. Hetény János levele Bálint Sándornak [Budapest], 1952. október 5.
16. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1952. október 17.
17. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1952. december 5.
18. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1953. január 26.
19. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Budapest], 1953. február 4.
20. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. (Kézzel írt.)
21. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1953. április 16.
22. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1954. február 14.
23. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Sopron, 1954. június 24.
24. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1955. március 15.
25. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Sopron, 1955. július 16.
26. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Sopron, 1955. augusztus 8.
27. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Sopron, 1955. szeptember 12.
28. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1955. november 22.
29. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1955. december 16.
30. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Budapest, 1956. március 15.
31. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1956. március 29.
32. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Sopron], 1957. március.
33. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Győr, 1957. április 11.
34. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1957. Húsvét után.
35. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Győr, 1957. június 30.
36. Bálint Sándor levele Hetény Jánosnak Szeged, 1957. július 6.
37. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Győr, 1958. február 9.

38. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1958. február 19.
39. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1958. Gyümölcsoltó vigiliáján. (Kézírt levél. „Eredetijét megküldtem ifj. Lele József gyűjteményébe Szegedre 95. 07. 05.”)
40. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. 1964. április 27. és május 8. között. (Kézírt levél képeslap Németországból. A címzett: Ft. Hetény János Úrnak Győr Ungarn Püspökvár”)
41. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Győr, 1964. július 17.
42. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. Győr, 1968. szeptember 1.
43. Hetény János levele Bálint Sándorhoz. [Sopron?], 1973. Húsvét.
44. Hetény János Bálint Sándorhoz. Sopron, 1974. november 2.
45. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1974. Márton napján.
46. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1979. Húsvét.
47. Bálint Sándor levele Hetény Jánoshoz. [Szeged], 1980. március 19.

Csatkai Endrével váltott levelek

1. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Fertőendréd, 1948. augusztus 22.
2. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1948. szeptember 15.
3. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. január 12.
4. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Buda, 1949. január 24.
5. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. február 16.
6. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. március 22.
7. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. április 3.
8. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Sopron, 1949. április 22.
9. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. május 3.
10. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1949. október 11.
11. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1950. február 10.
12. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1950. május 29.
13. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1950. október 1.
14. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. március 9.
15. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. április 15.
16. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1951. május.
17. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. május. 14.
18. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1951. május 23.
19. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. június 5.
20. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1951. szeptember 10.
21. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. szeptember 27.
22. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1951. november 19.
23. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1951. december 8.
24. Hetény János levele Csatkai Endréhez. Budapest, 1952. május 1.
25. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, [1956. december vége]
26. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1957. január 19.
27. Csatkai Endre levele Hetény Jánoshoz. Sopron, 1957. október 4.

Erdélyi Zsuzsannával váltott levelek

1. Hetény János levele Erdélyi Zsuzsannához. Sopron, 2001. június 14.
2. Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2001. június 20.
3. Hetény János levele Erdélyi Zsuzsannához. Sopron, 2001. augusztus 4.
4. Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2001. szept. 4.
5. Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2002. augusztus 10.
6. Erdélyi Zsuzsanna levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2006. április 11.

Fél Edittel váltott levelek

1. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1973 szept. 9.
2. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Mátraháza, 1975. április 9.
3. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975 Pünkösöd oktávján.
4. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975. július 24.
5. Hetény János levele Fél Edithöz. Sopron, 1975. július 29.
6. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975. augusztus 17.
7. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1975. augusztus 28.
8. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1985. május 17.
9. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1985. október 27.
10. Fél Edit levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1987 Karácsony.

Gari Margittal váltott levél

1. Gari Margit „néni” levele Hetény Jánoshoz. Mezőkövesd, 1988. február. 28.

Hofer Tamással váltott levelek

1. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1986. szeptember 26.
2. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1986. november 3.
3. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1988. július 16.
4. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2002. szeptember 1.
5. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2003. december 14.
6. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2005. december 19.
7. Hofer Tamás levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 2010. szeptember 8.

Lele Józseffel váltott levelek

1. Lele József levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1995. június 29. (Gépetl, kézzel aláírt. A levél tetején Hetény jegyzete: „Válasz: 95. 07. 05.”)
2. Lele József levele Hetény Jánoshoz. Szeged, 1995. július 10.
3. Hetény János levele Lele Józsefhez. Sopron, 1996. április 26.

Ortutay Gyulával váltott levél

1. Ortutay Gyula levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1952. június 2.

Radó Polikárpval váltott levél

1. Radó Polikárp levele Hetény Jánoshoz. Budapest, 1957. április 10.

Szilárdfy Zoltánnal váltott levél

1. Szilárdfy Zoltán levele Hetény Jánoshoz. Székesfehérvár, 1968. augusztus. 5.

„...așa cred, că în disciplina noastră lucrarea ta s-ar dovedi a fi o revoluție metodologică, dacă am ajunge să fie editat.”

Cariera lui János Hetény prin prisma corespondenței sale științifice

János Hetény s-a născut într-o cultură burgheză ungaro-nemțească specifică pentru Sopron, iar odată cu organizarea cercetărilor rurale din 1943 a câștigat un premiu la concursul lansat de Institutul de Cercetare al Mediului și Poporului cu lucrarea sa bazată pe munca de teren de lângă lacul Fertő. În 1946, pe când avea 16 ani, Departamentul de Etnografie al Institutului Științific Teleki Pál l-a delegat să realizeze lucrări de culeger etnografică în zona Sopron. În 1948 a fost admis la facultate cu ajutorul lui Endre Csatkai. La Budapesta a preluat specializarea maghiară–franceză–etnografie, însă a fost nevoit să renunțe în 1951, căci concomitent s-a înscris și la teologia romano-catolică. Deși a apărut autobiografia lui Hetény sub formă de carte, vom cunoaște cel mai bine evoluția carierei sale, relațiile sale științifice și umane, cercetările sale inițiatoare în domeniul etnografiei religiei mai ales din corespondența sa. Astfel că studiul de față încearcă o schițare a vieții lui prin prisma corespondenței sale cu Endre Csatkai, Sándor Bálint, Edit Fél, Tamás Hofer, Zoltán Szilárdfy, Zsuzsanna Erdélyi.

“...I Felt That in Our Discipline Your Work Would Represent a Methodological Revolution, if It Could Be Published.”

The Career of János Hetény through His Scientific Correspondence

János Hetény was born in the specific Hungarian–German bourgeois culture of Sopron and once with the organization of rural research, in 1943, he won a prize at the competition launched by the Landscape and Folk Research Institute with his paper based on his fieldwork near Lake Fertő. In 1946, when he was only 16, the Ethnographic Department of the Teleki Pál Scientific Institute engaged him to conduct ethnographic collecting in the Sopron area. In 1948 he went to university with the help of Endre Csatkai. In Budapest he had to put an end to his Hungarian–French–ethnography specialization in 1951, because in the same time he also attended the Roman-Catholic theology. Although his autobiography was published, we can really discover his career, scientific and social relations, plus his innovative research on the field of ethnography of religion through his correspondence with scholars like Endre Csatkai, Sándor Bálint, Edit Fél, Tamás Hofer, Zoltán Szilárdfy, and Zsuzsanna Erdélyi.